

Uršula Ješe

Vzpostavitev varne navezanosti v rejniških in posvojiteljskih družinah. Doktorska disertacija. Mentor: Lia Katarina Kompan Erzar. Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta. 2024. XIV, 255, CCCV str. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=154996&lang=slv>

Kandidatka je temo za izdelavo doktorske naloge izbrala po tem, ko je uspešno izpeljala mednarodni program norveškega raziskovalnega sklada Krila, v katerem se je posvetila terapevtskemu delu z mladostniki v rejništvu ter njihovimi rejniki in starši.

Tematike starševstva, rejništva, posvojitve ter vzpostavitve kvalitetne in učinkovite pomoči se je tako lotila v samih temeljih. Kot prva slovenska terapevtka je pridobila tudi licenco za diadično razvojno psihoterapijo pri prof. Danielu Hughe-su v ZDA in posebno licenco za delo z otroki iz najbolj ranjenih družin. Doktorske naloge se je tako lotila kot relacijska družinska terapevtka in diadična razvojna psihoterapevtka – zelo dobro opremljena za praktično delo in z močno znanstvenoraziskovalno podlago.

Glavni namen naloge je bil predlagati znanstveno podprte in učinkovite spremembe v sistemu rejništva, ki bi omogočile vzpostavljanje varne navezanosti otrok in mladostnikov v rejniških in posvojiteljskih družinah ter zmanjšale doživljanje stresa pri rejniških in posvojiteljskih starših. Skozi svoje raziskovalno delo je kandidatka jasno pokazala, kako kompleksen in zahteven je proces vzpostavljanja rejniških in posvojiteljskih odnosov – in katere so ključne kritične točke tega procesa.

Delo je zastavila na treh ravneh:

Na ravni sistema:

- na sistemski ravni je skozi poglobljene intervjuje prikazala, katere so nujne spremembe sistema na področju navezanosti pri otrocih in mladostnikih v rejništvu in posvojitvi ter na področju stresa pri rejniških in posvojiteljskih starših. V ta namen je na manjšem vzorcu (9 strokovnjakov, 30 rejniških staršev ter 14 otrok in mladostnikov v rejništvu) ugotovila, da so po mnenju otrok in mladostnikov v rejništvu, rejniških staršev in strokovnjakov v sistemu rejništva v Sloveniji potrebne spremembe, in sicer na področju priprav rejniških staršev na rejništvo (starši so pogrešali predvsem raznolikost), strokovne podpore rejniškemu staršem med rejništvom (starši so v veliki meri prepuščeni sami sebi in pogrešajo oporo) ter pri strokovni usposobljenosti strokovnih delavcev. Kot največji izziv pa so sodelujoči v raziskavi opisali vedenje otrok v rejništvu in stike z biološkimi starši, kjer ima večina udeleženih slabe izkušnje – in si želijo sprememb.

Na medosebni ravni, ravni odnosov:

- je proučevala odnose in dinamiko vzpostavljanja varnih odnosov za otroke v

rejniških in posvojitelskih družinah skozi 9-mesečni proces relacijske družinske terapije, v katerega je vključila 8 družin. Skozi terapevtska pristopa diadične razvojne psihoterapije in relacijske družinske terapije je spremljala šest rejniških in dve posvojitelski družini. Na začetku in ob koncu terapije so udeleženci izpolnili vprašalnik PSI-SF, ki meri stres na treh področjih odnosa med skrbnikom in otrokom: (1) starševska stiska; (2) disfunkcionalna interakcija med staršem in otrokom; (3) težaven otrok. Proces je spremljala tudi preko transkriptov terapevtskih srečanj, dnevniških zapisov terapevte, supervizorskih poročil in odziva udeležencev. V terapevtskem procesu so se pojavljale teme, povezane z biološkimi starši, težavami z vedanjem ter težavami pri odnosih z rejniškimi/posvojitelskimi starši in sovrstniki. Med obrambnimi vedenji, ki so bila prisotna pri vseh otrocih in mladostnikih, je bilo pri otrocih in mladostnikih v času terapevtskega procesa opaziti mnogo sramu in strahu, pozneje pa tudi žalosti. V terapevtskem procesu je bilo posebno mesto namenjeno radovednosti, sprejemanju, sočutju in igrivosti. Za otroke in mladostnike je namreč ključnega pomena, da lahko oblikujejo in najdejo pomen svojega življenja, pri čemer jim rejniški in posvojitelski starši lahko pomagajo – vendar pa se je med procesom razkrila kompleksnost in globina oškodovanosti otrok in mladostnikov v rejniških in posvojitelskih družinah. Rejniški in posvojitelski starši sicer niso uspeli razviti popolnega sprejemanja otrokovega notranjega sveta in sočutja do otrok, se je pa to zelo močno nakazovalo.

Na ravni posameznika:

- Skozi doživljanje posvojitelskih in rejniških staršev. Tretji del raziskave je zajemal skupinsko terapijo za posvojitelske in rejniške starše. Skupinska srečanja, ki so integrirala diadične razvojne psihoterapije in relacijske družinske terapije so bila namenjena doseganju sprememb na štirih področjih: (a) starševska spretnost in razumevanje otrok; (b) odnos med starši in otroci v rejništvu/posvojitvi; (c) otrokova odzivnost na skrb; (č) stabilnost namestitve. Na vseh področjih so bile zaznavne izboljšave. Starši so po lastnih besedah v skupini pridobili veliko uporabnih in zanimivih znanj, naučili so se vživljanja v otrokov svet, prijaznejšega in za starše manj stresnega odzivanja na težavne situacije, v odnosu z otrokom so se naučili bolje prisluhniti, okrepili pa so se tudi pri postavljanju meja in pravil. Obenem sta se povečala medsebojno razumevanje in sposobnost spoprijemanja s težavami. Vpliv skupine so zaznali tudi v odpiranju novih pogledov na rejništvo, otroka in starševstvo – novih starševskih veščin pa so se učili tudi drug ob drugem.

Na podlagi svoje raziskave je kandidatka dokazala, da je pot do varne navezanosti po izkušnji izgube staršev in iskanja nadomestnih staršev v sistemu rejništva in posvojitve izjemno zahtevna. Raziskava sicer potrjuje, da možnost, da otrok po izkušnji izgube razvije zaupanje v odnose, v katerih je lahko ranljiv, potolažen in sprejet v vsem, kar je, obstaja. Za doseganje tega pa je potreben dolgotrajen proces, ki je zahteven tako za otroke in mladostnike kot za njihove rejnike oziroma posvojitelje. Posebno mesto v tem procesu imajo tudi stiki z biološkimi starši, ki

so se izkazali kot mediatorska spremenljivka med varno navezanostjo v rejniški oziroma posvojiteljski družini in doživljanjem stresa pri rejniških in posvojiteljskih starših.

Avtorica se je spopadala z zahtevnimi izzivi, ki pa so za rast stroke ključni. Največji izziv je bil preseči razkorak med prakso in akademskim raziskovanjem, saj so procesi in doživljanja, ki jih je obravnavala, ena najzahtevnejših metodoloških in teoretičnih problematik. Ko se neka metoda v praksi izkaže za učinkovito, jo je znanstveno težko enoznačno pojasniti in sistem prepričati, naj jo sprejme – obenem pa je teoretično sicer jasno opisane dinamike v praksi zelo težko sprožiti in doseči. To zagato je avtorica rešila s triangulacijo metod, vključevanjem različnih ravni in zornih kotov raziskovanja, pa tudi s temeljito razdelanim teoretičnim okvirom naloge.

Istočasno se je izkazala še kot terapevtka, ki zmore vzeli pretgranih odnosov premostiti tudi v praksi in vzpostaviti varen okvir za delo z najbolj ranjenimi posamezniki.

Lia Katarina Kompan Erzar